

TÍNH HIỆN ĐẠI VÀ TÍNH DÂN TỘC CỦA KIẾN TRÚC ĐÔ THỊ VIỆT NAM

Kiến trúc sư TẠ MỸ DUẬT

Tính hiện đại trong kiến trúc là kết quả của quá trình sáng tạo nghệ thuật kiến trúc trên cơ sở khoa học và kỹ thuật tiên tiến. Kiến trúc hàng nghìn năm qua không chuyển biến nhanh bằng khoảng trên nửa thế kỷ gần đây. Lịch sử đã chứng minh: mỗi sự thay đổi về vật liệu và kỹ thuật xây dựng thường dẫn đến sự thay đổi về phong cách kiến trúc. Giai đoạn gạch – đá – gỗ chuyển sang bê tông, sắt thép, hợp kim nhẹ, chất dẻo, ..v...v... làm một bước tiến khá dài. Khẩu độ chiều cao, mảng tường ..v...v.. đã vượt xa ngoài khuôn khổ cũ. Ngày nay, người kiến trúc sư có thể tạo nên một mặt phẳng hoàn hảo, phản chiếu thân nhiên vào ngôi nhà, thể hiện lên không gian ba chiều mà trước đây những khối kiến trúc tường dày, cột mập không đạt được. Yếu tố mới xuất hiện đem lại cho kiến trúc khá nhiều khả năng truyền cảm.

Một mục tiêu nghiên cứu khoa học – kỹ thuật là đạt được năng suất tối đa. Công nghiệp hóa xây dựng đòi hỏi càng giảm khối tích trọng lượng, càng đem lại hiệu quả kinh tế cao. Kiến trúc hiện đại mang tính chất thanh nhẹ. Một khung cảnh kiến trúc nguy nga trước đây mang dáng dấp nặng nề, chắc nịch. Ngày nay, kiến trúc nguy nga kia mang phong thái nhẹ nhàng mà vẫn vững chắc.

Một yếu tố của kiến trúc hiện đại là thể hiện tính xã hội hóa cao, tinh thần dân chủ và tập thể. Giả thử bỏ cục một tổng thể dãy phố. Đây không phải là dãy phố đơn điệu nối đuôi nhau, mà tùy chỗ mở ra một không gian, vừa nêu lên được chiều sâu của công trình đồng thời là nơi cho trẻ em nô đùa, cho khách dạo chơi, cho bà con láng giềng gặp gỡ. Một nơi có cây xanh bóng mát, âm cúng, hài hòa ánh sáng và màu sắc... có thể tạo nên ở nơi đây chẳng những là một sản phẩm vật chất, mà là một hình tượng nghệ thuật rất hàm súc và có nội dung, gợi lên một cách nhìn đối với sự vật, gây nên một cảm xúc, một ấn tượng sâu sắc như khi đọc một tác phẩm mà ta nhớ mãi một nhân vật điển hình.

Hiện nay nhiều khu được xây lên nhưng chưa khu nào được đồng bộ và hoàn chỉnh. Thiếu cơ sở hạ tầng: điện, nước, cống rãnh. Nhà ăn, cửa hàng, câu lạc bộ, cây xanh, thảm cỏ..v...v...không theo kịp nhu cầu người ở. Còn phải phấn đấu nhiều cho *nội dung tiên tiến thống nhất với hình thức hoàn mỹ*.

Đương nhiên, kiến trúc không thể xa rời trình độ lực lượng sản xuất của xã hội. Song mặt khác, kiến trúc phục vụ sản xuất và đời sống cũng đồng thời có tác dụng ngược lại cho sản xuất phát triển. Ta không thể bỏ qua một yếu tố cơ bản: tính nỗ lực, chủ quan ở bất cứ giai đoạn nào trong xây dựng.

Yêu cầu đòi hỏi ngày một cao. Khuynh hướng hiện nay, và cũng là một hiện thực xã hội lớn, ta phải xây theo diện rộng bao quát cả một khu dân cư, một đô thị, mọi lãnh thổ. Kiến trúc ngày nay thâm nhập vào quy hoạch.

Khác với thời trước, kiến trúc ngày nay có nhiều khả năng biểu hiện. Nhiều nhà kiến trúc sư hứng thú tìm tòi. Có nhiều thành đạt, song không ít lố lãng. Chuổng lại lẽ lối cổ hữu, người ta tìm hướng kiến trúc hữu cơ (architecture organique. Nhiều thứ “chủ nghĩa hình thức” ra đời: chủ nghĩa “quốc tế”. “siêu dân tộc”, chủ nghĩa “hậu hiện đại”..v...v..dưới chiêu bài vì cái “mới”, “cái đẹp”, “cái hiện đại”..v...v.. Song đây chỉ là khuynh hướng lệch lạc của trào lưu kiến trúc, các thứ “chủ nghĩa đối với ta đều xa lạ, bởi vì nó không phù hợp với tính quy luật của chức năng kiến trúc.

Một vấn đề lớn gắn với tất cả các yêu cầu trong kiến trúc ngày nay là tính dân tộc của nó

Mỗi dân tộc đều có quan điểm thẩm mỹ độc đáo của mình. Tính dân tộc là một phạm trù mỹ học và lịch sử. Nó hình thành do đời sống cụ thể và thay đổi cùng với đời sống.

Trước đây hãy nhìn trng lĩnh vực nhân dân đối với mỗi trường, vì bất của ở đâu, đây là một lĩnh vực sinh động nhất. Ngôi nhà Việt Nam không ohair là thiếu những giải pháp đối phó với thời tiết phũ phàng. Có những ngôi nhà, vào trong thấy mát dịu. Mái bát, hàng hiên, bức màn di động thấm lọc ánh sáng chói chang, một giàn cây, một bể nước...v...v... tất cả tạo nên một không gian tiểu khí hậu êm ả và ấm cúng.

Nông thôn Việt Nam tuy chưa được hoàn chỉnh lắm, song khách nước ngoài đã phải ngỡ ngàng về chất thơ và trữ tình của nó. Họ thấy tiết tủa ra một không khí thanh nhẹ và cảm thấy như mình thâm nhập vào một công viên.

Trong bối cảnh lịch sử vừa qua, điều kiện kinh tế có hạn, vật liệu có nhiều khó khăn, những công trình và các tiểu khu quy hoạch mọc lên đã nói lên nhiều cố gắng của anh chị em có ý thức tìm tòi: câu lạch bộ, khách sạn, hội trường, nhà khách, nhà ở...v...v... Khả năng anh chị em có thể làm được hơn thế. Song không tránh khỏi có những dằn vặt suy tư về các khó khăn, hạn chế. Một số bạn đồng nghiệp trước đây ở miền Nam cũng có ý thức tìm tòi: bố cục

không gian, phong thái kiến trúc, giải pháp chống nắng mưa... đã đạt được những hiệu quả nhất định đóng góp cho kinh nghiệm đáng kể.

Song nhìn toàn bộ cục thì thấy nổi lên nhiều ngôi nhà mà nét dân tộc còn mờ nhạt theo “kiểu quốc tế” chung chung. Đặc biệt là những ngôi “nhà hộp”. Nhà hộp không phải hiếm trên thế giới. Song giống như những vụ kết duyên miễn cưỡng, hạnh phúc bên kia gieo bất hạnh bên này. Nhiều nhà mới xây bị dầm mưa dãi nắng, phơi bày những mảng tường âm ướt, hoen ố, rêu phong, làm mất đi phần lớn giá trị thẩm mỹ của công trình.

Nhân dân xây dựng chẳng riêng vì yêu cầu thực dụng mà xây lên với cả một tâm hồn. Kiến trúc dân gian bao giờ cũng thiết thực, chân thật, hài hòa với con người và cuộc sống: nó mang tính nhân dân rõ rệt.

Bên cạnh kiến trúc dân gian, ta có kiến trúc dòng kinh viện: cung điện, đình chùa, miếu mạo nguy nga với các đường trục minh bạch, kích thước gần gũi với tầm người, bên trong có vườn nội thất ...v..v... tất cả tạo nên một khung cảnh bề thế, trong nghiêm nhưng âm cúng và thân mật. Văn miếu, chùa Thày, chùa Tháp Bút, chùa Keo...v..v.. toàn bộ hình khối uyển chuyển, hài hòa với bầu trời, cỏ cây, gương nước làm ta phải suy nghĩ về cách hình tượng hóa không gian trong kho tàng kiến trúc cổ.

Tính dân tộc trong kiến trúc không chỉ nhìn về hình khối, đường nét, mà còn có chiều sâu, giản dị và trang nghiêm, thân mật và âm cúng, thiết thực và lạc quan...v..v... Ông cha ta đã tạo nên những gì phản ánh trung thực cuộc sống và hợp với tính người.

Dân tộc Việt Nam rất khôn ngoan trong việc giải quyết sự cân bằng sinh thái: nóng và lạnh, khô và ẩm, sáng và tối. Ngôi nhà được mở rộng về mặt tiền, có hàng hiên “trung gian” điều hòa ngoài trời với nội thất. Mỗi nhà một khoảng sân lớn hoặc nhỏ theo điều kiện để sử dụng hàng ngày, đồng thời cũng là một không gian xã hội trong những ngày hiếu hỷ. Với khả năng tại chỗ, vật liệu được chế biến, bức tường gạch mộc, vì kèo gỗ chạm, gờ chỉ được soi...v..v.. tất cả đã biểu hiện tính thẩm mỹ của ông cha ta vận dụng một cách hài hòa nguyên tắc tương phản, biến mộc mạc thành tinh vi, biến thô sơ thành tế nhị: phương châm thiết kế “tiết kiệm” và “mỹ quan” cũng là một sự điều hòa giữa hai yếu tố “rẻ” và “đẹp”

Điều đáng nói ở đây là: hiện nay ở nông thôn, thị trấn, và cả ở thủ đô ta, có những ngôi nhà mọc lên, bên cạnh cái giản dị, có khá nhiều cái cầu kỳ, lạm dụng quá đà những họa tiết trang trí rườm rà.

Tính hiện đại và tính dân tộc không phải là một phép cộng giản đơn mà là một sự kết hợp khéo léo, tinh vi và nhuần nhuyễn, có nghệ thuật, không sa vào khuynh hướng nệ cổ, hoặc chấp vá cái ngoại lai.

Thủ đô Hà Nội ta đã được đánh dấu bằng một công trình tiêu biểu: Lăng chủ tịch Hồ Chí Minh. Cách sắp đặt phòng thi hài trên cao biểu hiện lòng tôn kính là điều phù hợp với yêu cầu của truyền thống. Lễ đài chính đặt trên một bệ tam cấp. Sự hiện diện của các vị đứng bên có ý nghĩa về mối liên quan kế tục sự nghiệp của Người. Hình khối, hàng cột, đường nét, quảng trường, ô thảm cỏ..v..v...toàn bộ nổi trên bầu trời, nghiêm trang và giản dị.

Quy hoạch thủ đô tuy xây dựng lên chưa được mấy, nhiều yếu tố tác động đến bố cục quy hoạch còn phải minh định, song có một hướng chung và nhất quán là khai thác và phát huy từ vốn cũ, từ trung tâm cổ kính Hồ Gươm, hệ thống trung tâm mới được mở ra với Quảng trường Ba Đình lịch sử, phát triển bao quanh Hồ Tây, một hồ khá độc đáo ở tây bắc Hà Nội cũ. Không gian mạng lưới liên hợp hai yếu tố: mặt nước và cây xanh từ trung tâm lớn đến trung tâm khu vực.